

CONȚINUTUL CERERILOR DE INSTITUIRE A MĂSURILOR DE OCROTIRE JUDICIARĂ

Dorina POTÎNGA

Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Cadastru Geodezie și Construcții, Departamentul Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului, Programul Drept Imobiliar, DIC-1905, Chișinău, Republica Moldova

Rezumat. Măsurile de ocrotire judiciară a persoanelor reprezintă un instrument juridic instituit în scopul protejării unui ansamblu de drepturi ce se efectuează pe cale judiciară în condiții speciale de judecare a cauzei. Beneficiarul măsurii de ocrotire este persoana fizică care a atins majoratul sau care a dobândit capacitate deplină de exercițiu pe altă cale legală și care, în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința sa. În acest sens, legiuitorul a stabilit câteva reguli de procedură care trebuie respectate cu deosebită strictețe.

Cuvinte cheie: capacitate de exercițiu, drepturi fundamentale, interese.

Introducere

Persoana fizică este singurul subiect de drept vizat la stabilirea măsurilor de protecție juridică. Prin noțiunea de persoană fizică se desemnează omul, privit ca titular de drepturi subiective civile și de obligații civile. Orice ființă umană are calitatea de subiect de drept civil, deci orice om are calitatea de persoană fizică.

Dincolo de etimologia și esența acestei noțiuni, vom aborda capacitatea persoanei fizice, potrivit legii dar și literaturii juridice persoana fizică dispune de capacitate de folosință și capacitate juridică. Limitarea capacității de exercițiu poate fi efectuată doar pe cale judecătorească, prin intentarea unei acțiuni în instanțele de judecată. În continuare vom analiza care sunt exigențele legale ale unei cereri de chemare în judecată privind limitarea sau dispunerea unei măsuri de ocrotire judecătorească asupra unei persoane.

Capacitatea persoanei fizice

Capacitatea civilă constă în aptitudinea persoanei fizice de a avea drepturi subiective civile și obligații civile. Cu referire la capacitatea de folosință a persoanei este clar, începe de la naștere, orice persoană născută vie are capacitate de folosință, adică deja din momentul nașterii omul poate avea și are drepturi și obligații, indiferent de voința sa.

În ceea ce privește capacitatea de exercițiu a persoanei această noțiune beneficiază atât de o definiție legală, cât și de definiții oferite în literatura de specialitate. Capacitatea civilă de exercițiu a persoanei fizice este acea parte a capacității civile care constă în aptitudinea persoanei fizice de a dobândi și exercita drepturi subiective civile, precum și de a-și asuma și executa obligații civile, prin încheierea de acte juridice civile [5, pag.2-3].

Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice este reglementată de art.25-30 din Codul civil al Republicii Moldova în vigoare la moment. Definiția legală a capacității de exercițiu o găsim în articolul 25 din Codul civil, care prevede: „Capacitate de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi prin faptă proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa” [1].

Ceea ce deosebește capacitatea de folosință de cea de exercițiu este manifestarea voinței proprii în exercitarea unui drept sau a unei obligații. Capacitatea de exercițiu este o abilitate a persoanei de a se folosi de drepturile sale, dar și de a-și asuma consecințele, prin îndeplinirea obligațiilor ce derivă din acestea.

Exigențe legale

Conform rigorilor legale naționale, limitarea capacității persoanei fizice poate fi efectuată doar pe cale judecătorească [1, 32].

Dacă o persoană fizică suferă de anumite boli psihice, sau se evidențiază prin dependență față de alcool, substanțe narcotice sau oricare alte lucruri care au o consecință negativă asupra organismului uman în privința acestei persoane poate fi instituită o măsură de protecție legală. Aceasta poate fi efectuată doar pe cale judecătorească conform normelor legale în care persoanei vizate i se asigură respectarea drepturilor și a intereselor legitime [4].

În cererea prin care se solicită stabilirea unei măsuri de ocrotire judecătorească este inevitabil a fi respectate prevederile art.307 din Codul de procedură civilă, acestea reprezintă niște rigori legale instituite în conformitate cu principiul formalității, dar și al legalității.

Inițial, în cererea de chemare în judecată se indică instanța competentă, aceasta poate fi înregistrată la alegerea petiționarului la instanța judecătorească de la *domiciliul sau reședința temporară a persoanei* în privința căreia este instituită sau se solicită instituirea unei măsuri de ocrotire (denumită în sensul prezentului capitol – persoană fizică), *inclusiv de la locul aflării instituției de tratament sau instituției sociale în care este stabilită aceasta*, fie la instanța judecătorească de la *domiciliul sau reședința temporară a ocrotitorului provizoriu, curatorului, tutorelui sau mandatarului* împuternicit prin mandat de ocrotire în viitor, or la *instanța de judecată care examinează cererea de pornire a procesului privind măsura de ocrotire cu solicitarea dosarul personal de la autoritatea tutelară de la domiciliul persoanei fizice. După rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești în procesul privind măsura de ocrotire, instanța de fond va restitui dosarul personal autorității tutelare de la domiciliul persoanei fizice, care îl va păstra cel puțin până la decesul acesteia* [2, art.302 alin.(2,3)].

Raționamentul oferirii acestei facilități persoanei interesate într-o asemenea acțiune, se argumentează prin necesitatea de a simplifica acțiunile privitor la acest fapt, adică a facilita la maxim posibil acțiunile legale în vederea ocrotirii persoanelor care manifestă nevoia unui ajutor.

Un alt aspect este persoana care este îndreptățită de a înainta o asemenea cerere – având statut de petiționar în această procedură, deci o asemenea acțiune poate să parvină din partea unei rude, a unui membru de familie sau a autorităților tutelare. Se evită parvenirea cererilor din numele unor persoane a căror bună-credință poate fi pusă la dubii, pentru că o astfel de acțiune urmează să limiteze persoana interesată în acțiunile sale și petiționarul respectiv trebuie să pledeze în interesele ei nu dimpotrivă.

La fel de important este și identificarea persoanelor interesate în stabilirea măsurilor de ocrotire judiciare, însă acest aspect nu este obligatoriu din motiv că în multe situații persoane interesate pot să nu fie. Dar, în cazul în care se cunoaște că cineva are un interes privitor la stabilirea măsurilor de ocrotire judiciară, neapărat vor fi citați și indicați în cererea adresată instanței de judecată. Din cercul persoanelor interesate pot face parte copiii, soțul/soția, părinții, fratele, sora persoanei în privința căreia se solicită stabilirea unei măsuri de ocrotire judiciară.

Nu în ultimul rând este necesar a fi atras în proces, în calitate de intervenient accesoriu și Autoritatea Tutelară din Raza Teritorială unde își are domiciliul persoana ocrotită. Este necesar a specifica că petiționarul nu este obligat să citeze autoritatea competentă, adică dacă nu va fi indicat în cerere intervenientul accesoriu, aceasta nu va fi motiv de restituire sau refuz în primirea cererii. Această obligație, însă îi revine instanței de judecată care din oficiu în asemenea procese civile este necesar a cita autoritatea competentă specifică.

În denumirea cererii urmează a fi specificat obiectul cauzei, adică cerere privind instituirea măsurilor de protecție judiciară, deși acest aspect nu este obligatoriu, ambele variate vor fi considerate corecte și acceptate. Mai cu seamă că mulți practicieni preferă să utilizeze varianta clasică, fără a specifica obiectul cauzei pentru a nu crea dubii sau inconveniențe cu solicitările și cuprinsul cererii în întregime.

Circumstanțele în fapt

În continuare, avem obligația de a relata despre circumstanțele de fapt ale speței. Petiționarii sunt încurajați să ofere o imagine cât mai clară și concisă situației, a se evita relatarea faptelor care nu sunt importante pentru specificul cauzei. Vom opta pentru relatarea succintă a situației care după părerea petiționarului pune în pericol drepturile și obligațiile persoanei vizate privind instituirii măsurilor de ocrotire judiciară. Sunt importante datele despre starea de sănătate a persoanei respective, a spitalizării acesteia dacă este cazul, precum și alte acțiuni prin care s-a dovedit necesitatea instituirii unei protecții juridice asupra ei, la fel se vor accentua și probele în susținerea celor invocate. Drept temei pentru declararea incapacității persoanei fizice, conform art.65 din Codul civil, „servesc bolile mintale sau deficiențele mintale, din a căror cauză persoana nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale” [1]. Dar, bolile mintale sau deficiențele mintale, chiar adeverite prin certificat medical, nu dau dreptul a considera persoana ca fiind incapabilă. Ea poate fi declarată ca atare numai de către instanța de judecată.

În conformitate cu dispozițiile art.307 din Codul de procedură civilă cererea de chemare în judecată de asemenea va cuprinde: *c) date cu privire la persoanele propuse a fi însărcinate cu ocrotirea; d) date cu privire la persoanele care fac parte din anturajul persoanei fizice, enumerate la art. 48³⁰ alin. (1) din Codul civil; e) date cu privire la medicul care tratează persoana în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire și datele de contact ale acestuia, dacă îi sunt cunoscute solicitantului; f) situația familială, financiară și patrimonială a persoanei în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire judiciare, în măsura care îi este cunoscută[2].*

Astfel că la examinarea cauzei privind instituirea unei măsuri de protecție vor fi puse în discuție toate aspectele cauzei, atât patrimoniul persoanei vizate, cât și viața de familie a acesteia, persoanele cu care comunică și ideile care le împărtășesc.

Circumstanțele de drept

După ce am menționat/relatat despre starea de fapt a lucrurilor este necesar să indicăm și temeiurile de drept pe care ne bazăm, aici se va face trimitere la normele legale fie din Codul civil, fie din alte acte normative care se potrivesc situației și vin în întemeierea solicitărilor formulate.

Aducem aminte că instituirea măsurilor de ocrotire judiciară au ca rezultat limitarea persoanei în drepturile și libertățile sale, deci este foarte importantă o argumentare pe măsură a solicitărilor prin a face trimiteri la orice acte legislative în vigoare privitor la drepturile omului. Or, în lipsa unei motivări puternice instanța de judecată va privi sceptic asemenea acțiuni din partea petiționarului, deoarece drepturile și libertățile persoanelor sunt fundamentul oricăror acte emise, și o restrângere a acestora trebuie să justifice interesul protejării acestei persoane [7]. Deci limita dintre a proteja și a încălca drepturile unor persoane este foarte fină, adesea practic nevăzută și nesimțită, motiv pentru care judecătorii sunt cei care decid asupra acestui fapt, și aici nu este acceptabil riscul sau norocul.

Solicitățile

În urma celor relatate în fapt și în drept, la sfârșitul cererii, sau chiar la început – nu este o regulă generală, deci fiecare folosește după propriile convingeri, se scriu solicitările, scurt și clar formulat ceea ce se solicită de la instanță. Deoarece instanța de judecată are un rol diriguitor în cadrul procesului, adică nu are posibilitatea de a invoca ceva, de a completa, de a adăuga ceva în actele formulate de către participanți, aceasta își va baza decizia sau hotărârea strict pe cele indicate în cereri, sau materialele ce se regăsesc la dosar. Fără a interveni cu argumentări proprii sau a oferi sugestii părților.

Solicitarea trebuie să cuprindă numele persoanei vizate, măsura de ocrotire care se solicită a fi instituită dacă se dorește o anumită măsură, sau poate fi lăsat la discreția instanței de judecată. Codul civil reglementează două tipuri de măsuri de ocrotire care pot fi aplicate persoanei fizice adulte sau care a dobândit capacitatea de exercițiu pe altă cale:

- **măsurile de ocrotire contractuale**, ce cuprinde: contractul de asistență, mandatul de ocrotire în viitor;
- **măsurile de ocrotire judiciare**: ocrotirea provizorie, curatela, tutela [4, pag. 113].

Prin reglementarea instituției măsurilor de ocrotire a persoanei fizice adulte, apar noi termeni care țin de subiecții raporturilor juridice de ocrotire, cum ar fi, de exemplu: persoană ocrotită, persoană însărcinată cu ocrotirea, ocrotitorul autorizat, ocrotitorul provizoriu, curatorul sau tutorele supleant, curatorul sau tutorele special, consiliul de familie. Astfel, pentru că este necesar a indica și datele de identificare a persoanei căreia poate fi încredințată măsura de ocrotire, este binevenită o explicație în acest sens. Noțiunea de „persoană însărcinată cu ocrotirea” este una mai vastă care cuprinde noțiunile de „ocrotitor provizoriu”, „curator”, „tutore”, „ocrotitor autorizat” și va fi suficient dacă petiționarii, mai ales cei ce acționează independent și nu au studii de specialitate, vor utiliza forma generală „persoană însărcinată cu ocrotirea” [3, pag.27].

Anexe. La sfârșitul cererii se menționează lista anexelor pe care petiționarul își întemeiază solicitarea, anumite anexe în original și dacă nu e posibil în copii autentificate personal. Art.307 din Codul de procedură civilă menționează că: (2) *La cerere se va anexa raportul de expertiză extrajudiciară psihiatrică a persoanei în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire, eliberat cu cel mult 2 luni înainte de data depunerii cererii* [2]. Dar, aceasta nu va fi o probă de bază care va decide asupra hotărârii de instituire, însă va fi luat în considerare rezultatele raportului de expertiză [6]. Deci, printre anexe trebuie să se regăsească neapărat actele de identitate ale petiționarului și a persoanei vizat, mandatul reprezentantului în cazul în care se acționează prin reprezentant, dovada achitării taxei de stat, raportul de expertiză psihologică și alte acte la care s-a făcut trimitere în cerere, certificate medicale, caracteristici din instituțiile de spitalizare ș.a.

Semnătura. Fiecare cerere trebuie neapărat semnată, trebuie indicat numele persoanei care semnează și funcția sau statutul acesteia, fie petiționarul fie reprezentantul petiționarului.

În concluzie, observăm că instituția măsurilor de ocrotire a persoanei fizice adulte capătă o reglementare mult mai vastă și diferită, astfel încât de interesele persoanei ocrotite se pot ocupa mai mulți subiecți, iar procedura de aplicare a măsurilor de ocrotire este diferită, în funcție de starea sau situația acesteia.

Reglementări legale și legi, organizații:

1. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 6 iunie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al RM nr.66-75/132 din 01.03.2019.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova din nr.225-XV din 30.05.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al RM nr.285-294/436 din 03.08.2018.
3. Convenți Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată prin Legea nr.166 din 9 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al RM, nr.126-128/428 din 23.07.2010.
4. Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală, În Monitorul Oficial al RM, nr. 44-46: din 21.05.1998.
5. Botnaru S. Categoriile „capacitate psihică”, „discernământ”, „vinovăție” și „responsabilitate” în dreptul penal. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr.11, p.42-45.
6. CAZACU Doina. Măsurile contractuale și judiciare de ocrotire a persoanei fizice adulte: noțiuni introductive. Chișinău: Revista Națională de Drept – USPEE.
7. Proiectul regulamentul privind publicitatea măsurilor de ocrotire, https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_322.pdf.